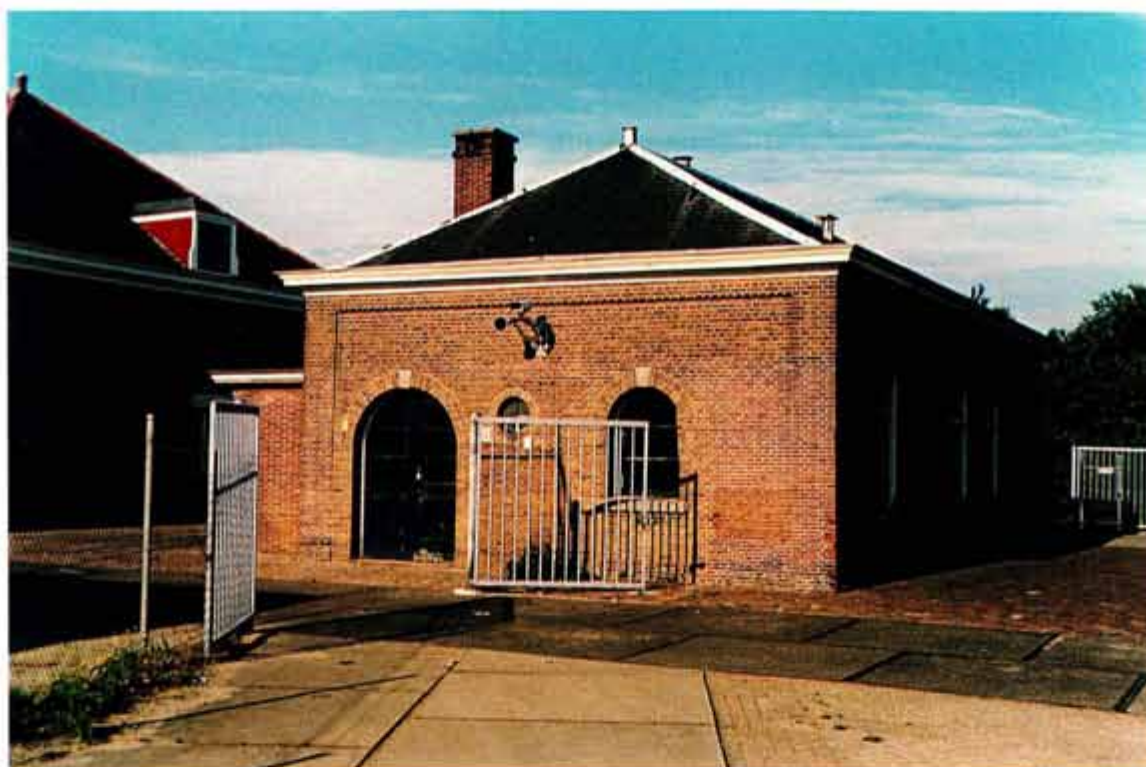

OUDE RIJKSWERF GEBOUW 28

Den Helder

Kamphuis, bureau voor bouwhistorie
Bureau voor bouwhistorisch onderzoek, J.A. van der Hoeve

In opdracht van:
Gemeente Den Helder

Oude Rijkswerf: Gebouw 28

te Den Helder

Delft, december 1997

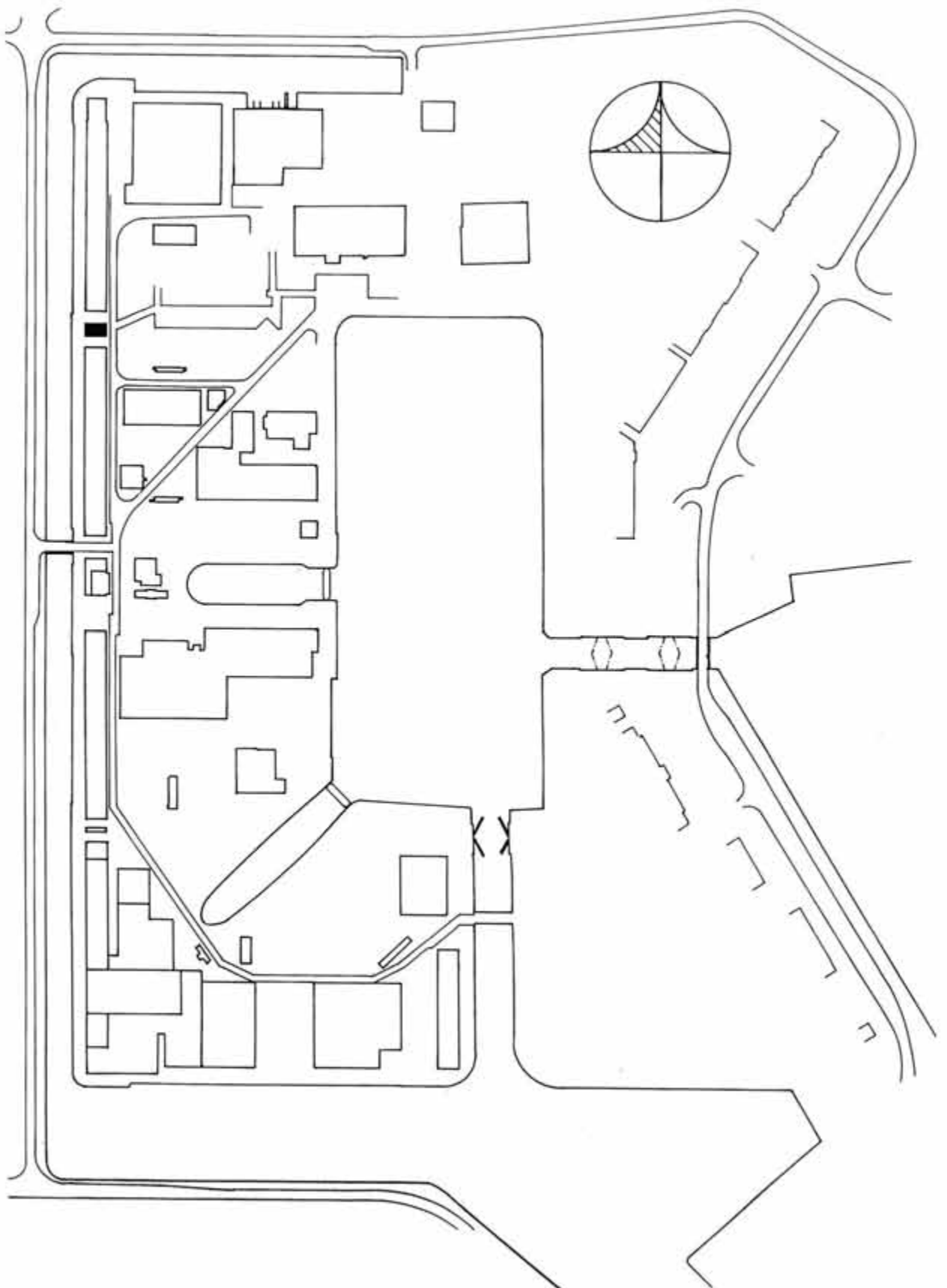
Onderzoeksperiode: september 1997

Uitvoering:
Kamphuis, bureau voor bouwhistorie
Oude Delft 224
2611 HJ Delft

bureau voor bouwhistorisch onderzoek, J.A. van der Hoeve
Acaciastraat 12 bis A
3551 BG Utrecht

In opdracht van:
Gemeente Den Helder
Dienst Stadsontwikkeling & Beheer
Sportlaan 62
1782 ND Den Helder

© Copyright. Niets uit dit rapport mag gekopieerd of overgenomen worden zonder schriftelijke toestemming van de Gemeente Den Helder of van de auteur(s).

Plattegrond van de Oude Rijkswerf, met de plaatsbepaling van gebouw 28 (in zwart).

VOORWOORD

De "Oude Rijkswerf" te Den Helder is een scheepreparatiewerf van de Marine, die in eerste aanleg dateert uit het begin van de 19de eeuw. In de loop der tijd hebben talloze uitbreidingen en aanpassingen plaatsgevonden, waardoor er nu een veelheid aan gebouwen uit zeer verschillende perioden op het terrein staat.

Omdat de Marine recent een nieuwe werf in gebruik genomen heeft, zijn de gebouwen op de "Oude Rijkswerf" leeg komen te staan. Het ligt nu in de bedoeling om een groot deel van het terrein en de gebouwen af te stoten aan de Gemeente Den Helder. Op het moment dat de Gemeente het terrein en de bebouwing over zal nemen, staan er grotere plannen op stapel. Deze plannen behelzen onder meer sloop van een aantal gebouwen en het plaatsen van nieuwbouw. Om een verantwoorde afweging tussen sloop en behoud te kunnen maken, hebben Burgemeester & Wethouders van de Gemeente Den Helder aan *Kamphuis, bureau voor bouwhistorie* te Delft en *bureau voor bouwhistorisch onderzoek, J.A. van der Hoeve* te Utrecht opdracht gegeven tot een bouwhistorische verkenning. Deze opdracht behelst eveneens een viertal gebouwen op het terrein van de Koninklijke Marine, een gedeelte van de Rijkswerf dat niet zal worden afgestoten.

Voor deze bouwhistorische verkenning heeft een archiefonderzoek plaatsgevonden in het archief van de Rijkswerf, de Gemeentelijk archieven en de Rijksarchieven. Gezien de enorme hoeveelheid beschikbaar materiaal en de formulering van de opdracht was het niet mogelijk en lag het niet in de bedoeling om een uitputtend onderzoek te verrichten. Niettemin zijn de voornaamste bestekken, tekeningen en foto's bij het archiefonderzoek gevonden, mede dankzij de niet aflatende hulp van M. Bakker. Ook zijn wij veel dank verschuldigd aan het Instituut voor Maritieme Historie in Den Haag. Het archiefmateriaal dat in het Centrale Archief Selectiedienst (CAS) te Winschoten berust, zal op een later moment naar het Archief Rijkswerf of het Algemeen Rijksarchief (ARA) te Den Haag verhuizen. Inventarisnummers van deze stukken zijn dientengevolge niet beschikbaar.

Het archiefwerk is verricht door drs E. Vink. De verkenningen van de gebouwen, de analyse van de bouwgeschiedenis aan de hand van de archivalia en de bouwkundige kenmerken van de gebouwen ("bouwsporen") is geschied door drs K. Emmens, M. Enderman, S.B. Frieling, ir J.A. van der Hoeve, ir K. Holstein, ir J. Kamphuis, ir E. Orsel, ir H. Vlaardingerbroek en ir L. Wevers. Zij zijn ook verantwoordelijk voor de rapportage en de samenstelling van de rapporten.

Het onderhavige rapport van gebouw 28 is gemaakt door ir H. Vlaardingerbroek en ir L. Wevers. Zonder nadere vermelding zijn de afbeeldingen, zowel foto's als tekeningen, afkomstig van *Kamphuis, bureau voor bouwhistorie* of van *bureau voor bouwhistorisch onderzoek, J.A. van der Hoeve*.

BOUWGESCHIEDENIS

In eerste instantie deed dit gebouw uit 1824 dienst als verbandplaats voor gewonde werklieden en als bergplaats voor brandspuiten. De bergplaats voor brandspuiten bevond zich in het oostelijke deel van het gebouw, dat wil zeggen naar het dok gericht. In 1914 is het gebouw intern verbouwd om meer ruimte te geven aan de functie van verbandkamer (EHBO-post). Daartoe werd het gehele gebouwtje met ongeveer een meter verhoogd en werden nieuwe ramen in het bestaande metselwerk ingebroken: de vensters in de westgevel herinneren nog aan deze verbouwing. De bestaande kap werd hergebruikt, zij het dat de oost- en westschilden steiler werden uitgevoerd: een nokstijl ter ondersteuning van de nokligger werd nodig.

In 1947 (plan 1946) werd de zuidmuur doorbroken ten behoeve van een kleine uitbouw over de gehele breedte van het gebouw (afb. 1). De nieuwe zuidgevel was voorzien van drie vensters. Ook werd de ruimte voor de brandspuit in gebruik genomen voor medische functies. De oostgevel werd daarbij gewijzigd: de twee dubbele openslaande deuren werden vervangen door de huidige ingang met daarnaast een rond wc-raampje en halffrondgesloten venster.

Een schetsplan uit 1971 laat een ingrijpende wijziging van het interieur en enkele ramen zien. Dit plan zal niet uitgevoerd zijn, maar wel is te zien dat de huidige situatie van de vensters in de zuidgevel reeds aanwezig was. Dit zal mogelijk met een verbouwing in de jaren '50 of '60 samenhangen. In 1975 vond een eenvoudige verbouwing plaats, waarbij vooral het interieur gewijzigd werd. Ook werd de ingang in de noordgevel dichtgezet. Belangrijker is dat klaarblijkelijk de functie veranderde: er is in de nieuwe situatie slechts sprake van kantoorruimten.

BESCHRIJVING:

Gebouw 28 meet 7,25 x 13,5 meter en is gedekt met een schildkap. Het is zeer eenvoudig van opzet en uitvoering. De bakstenen gevels worden gekenmerkt door een iets uitstekende plint en hoeklisenen aan de beide korte zijden.

Van de verbouwing van 1914 zijn geen tekeningen bewaard gebleven, maar aangenomen mag worden dat de duidelijk zichtbare verhoging van de gevels met ongeveer 1 meter samenhangt met deze verbouwing (afb. 2, 3 en 5). Ook zijn de gevels heringedeeld en zijn nieuwe brede vensters geplaatst. Van de strekken boven de vensters in het nieuwe metselwerk zijn de middelste 3 stenen hoger, waardoor de indruk van sluitstenen wordt gewekt (afb. 6). De indeling die op een tekening uit 1946 zichtbaar is, zal dan ook in 1914 reeds tot stand gekomen zijn.

In 1947 werd het gebouw verbouwd. Aan de zuidzijde werd het gebouw over de gehele breedte 1,7 meter vergroot d.m.v. een lagere aanbouw die in rode baksteen is opgetrokken (afb. 4). De zuidelijke gevel werd daarbij vrijwel geheel afgebroken tot een hoogte van 2,5 meter. Het bovenliggend metselwerk - dat boven de uitbouw nog aan het exterieur zichtbaar bleef - wordt ondersteund door een stalen onderslagbalk. Hier zijn nog de strekken van twee vensters uit 1914 zichtbaar.

De oostgevel bezat voor deze verbouwing twee rondgesloten ingangen die voorzien waren van - waarschijnlijk - hardstenen hoekblokken ter plaatse van de duimen en sluitstenen (afb. 1). Dit waren de toegangen tot de ruimten waar de brandspuiten opgesteld waren. In 1946 werd dit deel van het gebouw ingericht tot een hal bij de nieuwe ingang aan de noordzijde, een vergroting van de wachtruimte, een bergruimte ten behoeve van brancards, een toilet en de centrale verwarming, waarvoor ook een schoorsteen werd opgemetseld. Als toegang naar de brancardkamer werd een nieuwe rondgesloten deuropening - ditmaal met glasdeuren - aangebracht, waarbij de natuurstenen sluitsteen hergebruikt werd (afb. 3). Daarnaast kwamen een rond venster (oculus) en een boogvormig venster. In de noordgevel werd de bestaande deur vervangen door de al eerder genoemde nieuw ingebroken deur.

Later zijn nog kleinere verbouwingen aan in- en exterieur uitgevoerd. Er is een tekening gemaakt voor een vrij ingrijpende wijziging van het interieur met een bijbehorende verplaatsing van de ingang naar de oostgevel. De verbouwing is niet op deze wijze uitgevoerd. Het interieur is in 1975 gewijzigd, zoals de gebruikte afwerkingsmaterialen nog tonen. Verder zijn enige ramen vervangen en/of verplaatst. Ook is toen de in 1947 gemaakte ingang vervangen door een venster. Bouwsporen wijzen er op dat er een portaal voor deze deur heeft gestaan, dat eveneens in 1975 is verwijderd.

Aan de andere (west)zijde van deze noordgevel zijn sporen (lood en ingeboet voegwerk) aanwezig die op een verwijderd afdakje van een stalling wijzen. Tenslotte kan ook de dakbedekking van shingles uit deze tijd dateren.

WAARDERING

1) Stedebouwkundige waarde:

Gebouw 28 heeft een grote stedebouwkundige waarde, omdat het deel uitmaakt van de vroeg-19de-eeuwse bebouwing die westelijke begrenzing van de Oude Rijkswerf vormt (gebouw 1, 29, 47, 52 en 60). Daarbij is kenmerkend dat de langgerekte gebouwen worden afgewisseld door korte gebouwen, zoals Gebouw 28.

2) Architectuur- en bouwhistorische waarde:

De gevels waren uitgevoerd in een sobere, neo-klassicismische "rondbogenstil", die karakteristiek was voor de vroeg 19de-eeuwse gebouwen op de Oude Rijkswerf. Bij latere wijzigingen is dit karakter gewijzigd, hoewel de kapvorm gehandhaafd bleef. Het gebouw van architectuur-historisch belang.

3) Historische waarde:

Het gebouw heeft historische waarde, omdat het bij de oorspronkelijke opzet van de Oude Rijkswerf behoort.

4) Gaafheid:

Door de wijzigingen en uitbreiding is het gebouw niet meer als gaaf te kwalificeren.

Gebouw 28 heeft monumentale waarden

ADVIES:

- Behoud van de (hoofd)massa. Wellicht zal amovering van de zuidelijke aanbouw deze hoofdmassa beter doen uitkomen.

BIJLAGE I

Bronnenmateriaal.

● ARW, bestekken, 1884:

*Onderhoudsbestek:
Met de nummers van de gebouwen i.v.m.
loodgieters- en leidekkerswerk. Met onder nr.
5: verbandkamer en brandspuithuis, nr. 7: de
oliekokerij en brandspuithuis.*

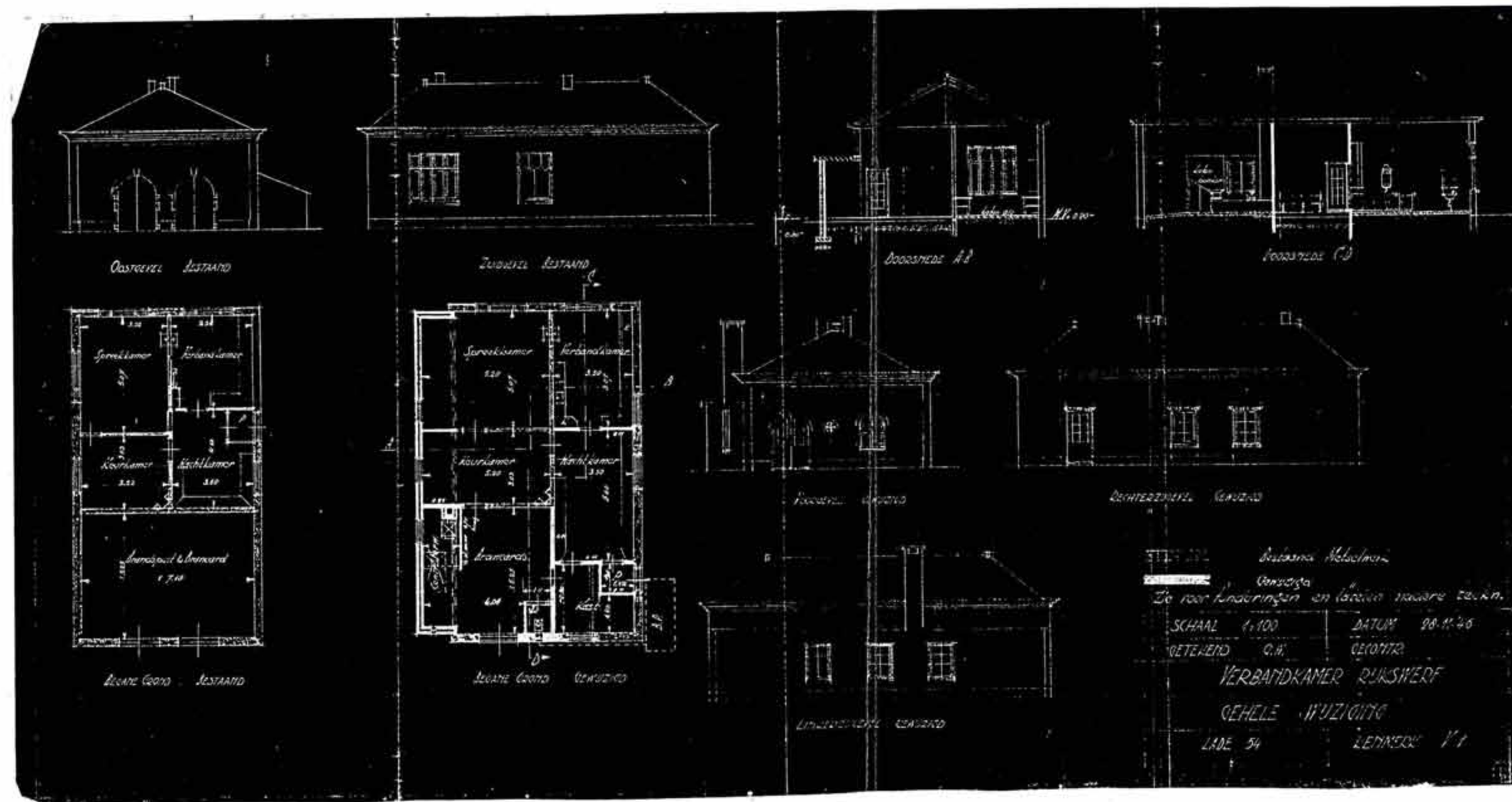
● ARW, bestekken, 1914:

*Onderhoudsbestek gebouwen:
In de noordgevel van de verbandkamer worden
een stuk deurkozijn en een raamkozijn in de
muur ingehakt en een deur en raam
aangebracht. Het deurkozijn in de zuidgevel
wordt dichtgemetseld en vervangen door een
raam. De twee raamkozijnen in de westgevel
worden vernieuwd. In de verbandkamer komt
een terazzovloer. Verder is er een wachtkamer,
een kamer van de verbandmeester en een kamer
van de dokter. In de lokalen worden plafonds
van haringgraatstaal gelegd.*

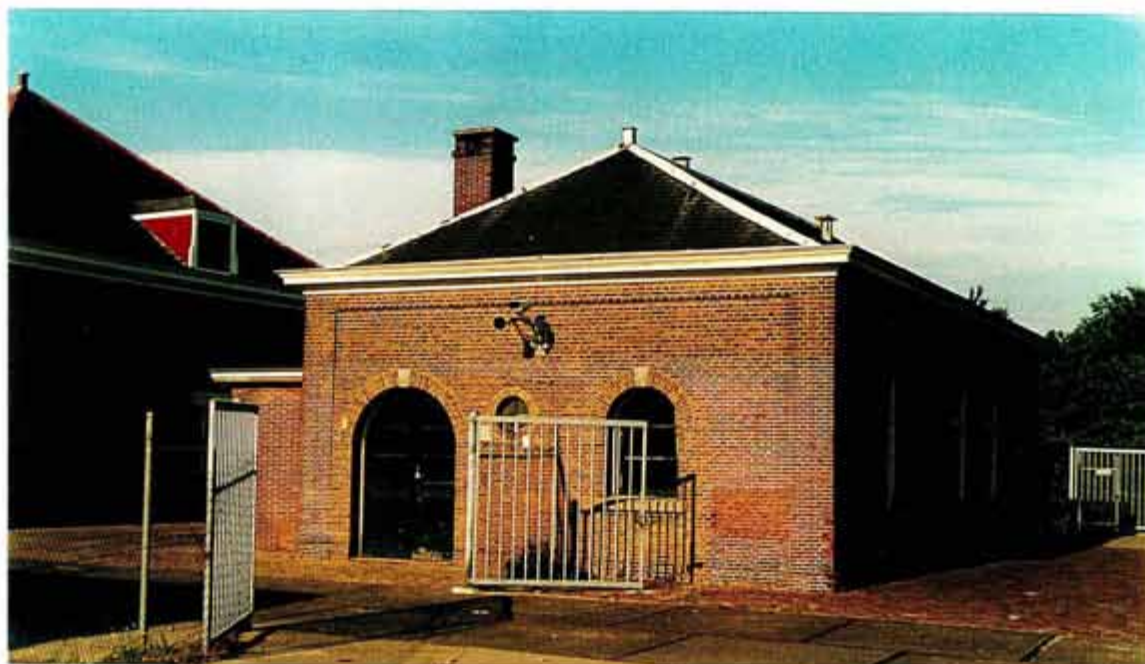
● ARW, bestekken, 1947:

*Bestek: het verbouwen van de verbandkamer.
Er komt een aanbouw ter vergroting van de
spreekkamer, de keurkamer en de brancar-
druimte. Verder worden in de huidige
brandspuitruimte de spreekkamer en
wachtkamer vergroot en er wordt een kast met
ingang en WC's gemaakt. Op het betonnen dak
een teervrije bedekking.*

Afb. 1 Bouwtekening van 28/11/1946. De ruimte voor de brandspuit (en brandcards) werd opgegeven ten behoeve van de medische functie. De aanbouw aan de zuidzijde is het opvallendste bouwkundige gevolg van deze verbouwing. (Herkomst: Gemeente Den Helder, Archief Bouwen en Wonen)

- Afb. 2 (boven) Gebouw 28 vanuit het oosten gezien. De verhoging van het metselwerk in 1914 tekent zich af door het grotere formaat van de bakstenen. De ingang, het ronde raam en het rondgesloten raam dateren met het omringend metselwerk van 1947.
- Afb. 3 (onder) De positie van gebouw 28 ten opzichte van de omringende gebouwen 1 en 29. Na de verbouwing van 1914 is het hoogteverschil tussen gebouw 28 en de twee andere gebouwen teruggebracht met een meter. De dakhelling van Gebouw 28 was vóór 1947 gelijk aan die van Gebouw 29 en 1 (zie ook afb. 4).

Afb. 4 (boven) Gebouw 28 vanuit zuidwesten. De ramen in de westgevel dateren uit 1914, de aanbouw aan de zuidzijde is in 1947 gebouwd. Het grote driedelige venster is van recentere datum, het rechter venster is verplaatst en het wc-raampje ingezaagd.

Afb. 5 (onder) Foto van de oostgevel. Van links naar rechts: de lagere aanbouw uit 1947, de hoekliseen van het oorspronkelijke gebouw uit 1824, de ingang, een toiletraampje en een raam uit 1947. De verhoging van het pand met een groter formaat baksteen dateert uit 1914.

Afb. 6 (boven) De noordgevel van Gebouw 28. Het linker venster is aangebracht in 1975 ter vervanging van een in 1947 aangebrachte deur. Het tweede venster bestond reeds in 1947, het derde tenslotte bevatte voor 1947 een deur, maar dit werd toen vervangen.

Afb. 7 (onder) Interieur van de kapverdieping. De kap van 1824 is bij de verbouwing van 1914 opgetild. Er zijn drie spanten en twee halve spanten; de spantbenen meten 16,5 (H) bij 14,5 (B) m, de hanebalken 18 (H) bij 13 (B) m.

Afb. 8 Detail van de kapconstructie: bij de verhoging van het pand in 1914 is de oorspronkelijke constructie hergebruikt. De kleine dakschilden op het westen en oosten werden echter steiler uitgevoerd, waardoor een verlende nokgording nodig werd, plus de bijbehorende nokstijl.